

Gele kwikstaart mannetje. Foto Gerard Bos

Gele kwikstaart en hun nestjes

Door Cees den Nijs van Weidevogelbeschermingsgroep Uitgeest

Er kwam een e-mailtje binnen van Wim Tijssen met de vraag of ik misschien wat tips had, hoe een gele kwikstaart nestje gevonden kan worden zodat deze gemarkeerd en beschermd kunnen worden als er bijvoorbeeld gemaaid moet worden. Tja, dat wordt een hele uitdaging om dit op papier te zetten.

In het weidevogel seizoen trek ik er meestal op uit met Nico Limmen. We hebben zo ongeveer dezelfde "weidevogel tic". Samen hebben we de laatste jaren al heel wat gevonden en beschermd. Waaronder diverse gele kwikstaart nestjes. Als koppel zijn we zodanig op elkaar ingespeeld dat er na al die jaren sprake is van bepaalde automatismen. Hoe we dit aanpakken, is niet zo eenvoudig om uit te leggen. Maar goed, ik zal toch een poging gaan wagen.

Maar voordat we overgaan tot het verhaal met tips, wil ik eerst toch even wat dieper ingaan op waarom we zover gekomen zijn om de nestjes van dit mooie zangvogeltje op te gaan sporen. Ook Nico en ik richten ons, net zoals de meeste vrijwilligers, op de weidevogelbescherming van met name de vier bekende soorten. En best wel fanatiek, durf ik stellen. Ook wij zijn vanaf begin maart in de polder te vinden. Maar ja, voordat je het in de gaten hebt, is het zomaar de maand mei en begint het aardig minder te worden met de Kieviten, grutto's, tureluurs en scholeksters. Voor ons het moment waarop we ook op andere vogels gaan letten. Zeker de moeite waard, kan ik iedereen verzekeren. Dan komt onder andere de gele kwikstaart bij ons in beeld. Vanaf begin mei tot ver in juni is de broedtijd van de gele kwikstaart. De maand mei is ook de maand waarin vele werkzaamheden in het land plaatsvinden. Het gras is lang genoeg om gemaaid te worden en de

maislanden zijn ingezaaid of worden weldra ingezaaid. Dit zijn nu juist net de plekken waar de gele kwikstaart graag en dus vaak broedt. Het is dan ook zeker nuttig om de nestjes te vinden en te markeren. Verreweg de meeste nestjes die wij gevonden hebben zijn op een of andere manier beschermd tegen werkzaamheden. Het om het nest heen maaien kwam hierbij het meeste voor. Dus vinden en vervolgens beschermen heeft absoluut zin!

Er moeten natuurlijk wel gele kwikstaarten in het gebied aanwezig zijn. Gelukkig hebben wij hierover niet te klagen in het gebied waar we beschermingswerk doen. Hun onmiskenbare alarmerende geluid attendeert ons geregeld op aanwezigheid van meerdere paartjes. En als we dan weten dat ze er zijn, is voor ons de uitdaging daar om hun nestje te vinden. Hoe we dat doen? Zal ik proberen duidelijk te maken.

Hoe kan je de nestjes vinden? In de vorige editie van "Boerenlandvogelnieuws" heb ik al genoemd dat de gele kwikstaart broedt in de periode van begin mei tot ver in juni en soms zelfs nog in begin juli. De gele kwikstaart maakt zijn nestje altijd op de grond, goed verborgen, van grashalmen en haren. Gele kwikstaarten zie je veel in de buurt van schapen en paarden. Vandaar de haren als nestmateriaal. De nestbiotoop is heel

divers en geeft weinig aanknopingspunten. We hebben nestjes gevonden op allerlei plekken. Van percelen met Engels raaigras tot kruidenrijk extensief grasland. Van percelen met lang gras tot pas gemaaid. Op maislanden en in beweid land. Van greppelranden tot midden op de akker. Zelfs in de slootkant en in de berm naast de weg. Lijkt heel lastig, maar je kan dit ook van de positieve kant bekijken, ze zijn dus bijna overal te vinden. Mannetje en vrouwtje zijn goed tot redelijk van elkaar te onderscheiden. Het mannetje is meestal veel feller geel van kleur dan het vrouwtje. Het vrouwtje is "fletser" geel tot zelfs tegen "grijsgeel" aan. Hoewel subjectief, oogt het mannetje beduidend mooier dan het vrouwtje. Alleen het vrouwtje broedt. Wij hebben in ieder geval nog niet waargenomen dat het mannetje ook op de eieren zit. Het duurt ongeveer 14 dagen tot de eitjes

uitkomen. Als er jongen zijn worden ze gevoerd door zowel het mannetje als het vrouwtje. Het duurt dan nog circa 10 dagen voordat de jongen "vliegvlug" zijn en het nestje wordt verlaten.

Als je wilt weten of er gele kwikstaarten in het gebied aanwezig zijn, let dan vooral op het kenmerkende geluid wat ze produceren. Vaak word je op dit geluid geattendeerd wanneer je een perceel betreedt waar een territorium aanwezig is. Het mannetje hangt dan boven je in de lucht en cirkelt om je heen. Heb je geluk, dan kan het gebeuren dat het vrouwtje ook komt alarmeren. Het is nu vrijwel zeker dat er ergens in de buurt een nestje moet zijn. Als beide vogels om je heen alarmeren en je bent alleen, dan wordt het lastig. Met zijn tweeën kan ieder één gele kwikstaart volgen. Wanneer je alleen bent moet je een keuze maken. Houd in ieder geval één alarmerende gele kwikstaart in het oog en ga terug naar de plek waar je het perceel betrad. Ga, bij voorkeur verdekt, bijvoorbeeld tegen een damhek, rustig zitten en blijf de gele kwikstaart volgen. Het mag

duidelijk zijn dat dit het beste werkt met een verrekijker. Het is wel essentieel dat je het vrouwtje moet gaan volgen om de nestplaats in beeld te krijgen. Wat ook voorkomt is dat je ergens op een willekeurige plek een gele kwikstaart hoort en je hebt geen idee waar het territorium is, probeer hem/haar dan met je verrekijker in het zicht te krijgen. Heb je hem/haar in de kijker, zal je merken dat het meestal "hem" is. Het mannetje is namelijk degene die in de regel het eerste de aandacht trekt. Heb je het mannetje in de kijker en niet het vrouwtje, is er geen man over boord. Ga dan als volgt te werk: Blijf de gele kwikstaart man volgen. Wij zeggen altijd: "het mannetje brengt je bij het vrouwtje". Als dat gebeurt, schakel dan over om het vrouwtje te volgen. Na enige tijd zou het zomaar kunnen zijn dat het vrouwtje ergens, vlakbij het nestje, uit het zicht verdwijnt. Probeer deze plek zo goed als mogelijk uit te peilen. Blijf de plek in de kijker vasthouden. Na ongeveer een vijftal minuten wachten loop je heel behoedzaam naar de bewuste plek. Grote kans dat het vrouwtje tot het laatste moment blijft zitten. Ben je aangeland bij de plek waar ze volgens jou is verdwenen, klap dan in je handen en let goed op waar ze vandaan vliegt. Heb je de exacte plek goed in het oog, zal je een ingangetje moeten kunnen zien. Het nestje moet je nu kunnen vinden.

Klinkt misschien niet zo moeilijk, maar de praktijk is vaak anders. Het gebeurt ook regelmatig dat je het vrouwtje al ziet wegvliegen, terwijl je nog veel te ver van de plek verwijderd bent. Of je bent wel op de goede plek, klap in je handen, kijk net verkeerd en je zie het vrouwtje uit je ooghoeken een paar meter verderop wegvliegen. Dus heb je alleen een globaal idee waar het nest zich ergens kan bevinden. Ga dan niet meer zoeken. De kans dat je het nestje verstoort is dan veel te groot. In dit geval is het beter om meerdere peilstokken te plaatsen rond het gebiedje waar je het nestje verwacht. Ga dan terug naar je uitvalbasis en wacht tot het vrouwtje terugkomt. Heel vaak zal het vrouwtje, voordat ze weer in de vegetatie verdwijnt, eerst even op de peilstok gaan zitten om te controleren of de kust veilig is. Wij gebruiken de peilstokken ook vaak als oriëntatiepunt voor onze telescopen. We hebben dan

een vast punt en krijgen een nog nauwkeuriger beeld van de mogelijke nestplaats. Als het vrouwtje weer is verdwenen herhalen we de werkwijze zoals hierboven omschreven. Vaak is de diepte van de exacte nestplaats het moeilijkst om goed in te schatten. Wat wij dan doen is de nestplaats van twee verschillende richtingen (onder 90°) heel behoedzaam benaderen. De plek waar het vrouwtje dan wegvliegt, zien we dan uit twee verschillende hoeken. Op het kruispunt moet de juiste plek zijn. Wij noemen dit "de kruispeiling".

Volg je deze werkwijze, lijkt het misschien nog steeds niet zo lastig om een gele kwikstaart nestje te vinden maar je moet je realiseren dat het een tijdrovend klusje blijft. Je zal veel geduld moeten hebben. Als wij na een aantal pogingen nog steeds het nestje niet gevonden hebben, laten we de peilstokken staan en komen een andere dag terug om het opnieuw te proberen. Vaak hebben we dan wel, en veel sneller, resultaat.

Als het nestje eenmaal gevonden is markeren we het nestje met vier stokken van gelijke lengte. We leggen de punten van de stokken boven het nestje en zetten dan de stokken rechtop. Zo kunnen we het nestje bij de eindcontrole altijd terugvinden. Door twee of vier stokken ook weer van dezelfde lengte neer te leggen, weet je de exacte plek. Overigens komen wij na het vinden van het nestje niet meer terug tot het moment dat de jongen uitgevlogen zouden moeten zijn. Het is bij deze vogeltjes heel eenvoudig om te controleren of er nog gebroed wordt. De markeerstokken zullen tijdens de broedperiode door zowel mannetje als vrouwtje heel vaak als uitkijkpunt worden gebruikt. Dus controleren kan op afstand.

Wanneer de gele kwikstaart al jongen heeft is het wat eenvoudiger om de nestplaats te vinden. De ouders zullen met regelmaat af en aan vliegen met voer voor de jongen. Alarmerende ouders met voer in de bek hebben met zekerheid jongen. Om dan ook het nestje te vinden blijft nog steeds een lastige aangelegenheid. Wij gebruiken dan ook eigenlijk dezelfde tactieken als in het broedstadium, wanneer de eitjes nog uit moeten komen. Alleen met wat meer snelheid. Verdwijnt een ouder met voer in de bek in de vegetatie, dan snel naar de plek om vast te kunnen stellen waar hij/zij weer wegvliegt.

Doordat ons bijna geen gele kwikstaart aan de aandacht ontsnapt, en we snel getriggerd zijn door hun geluid, verschijnen ze ook wel eens in onze kijkers met nestmateriaal in de bek. Als dat het geval is, is het zeker de moeite waard om de gele kwikstaart te volgen tot de plek waar hij/zij in de vegetatie verdwijnt. Wij markeren deze plek met enkele peilstokken, zonder op zoek te gaan naar het nestje in aanbouw. Regelmatig hebben we op deze wijze een week later wel het nestje, maar dan met eitjes, gevonden.

Tot zover, dan maar. Wel een lang verhaal geworden, maar ik hoop hiermee de geïnteresseerde lezer wel een aantal bruikbare tips te hebben gegeven met "onze aanpak". Misschien is het er iets eenvoudiger op geworden. Ik zou zeggen, blijf het proberen, het is absoluut de moeite waard.